

ІНТЕРПРЕТАТОРСЬКА ТЕХНІКА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ ВИКОНАВЦЯ-ІНСТРУМЕНТАЛІСТА

У статті досліджується проблема розвитку інтерпретаторської техніки виконавця-інструменталіста. Інтерпретаторську техніку виконавця-інструменталіста проаналізовано у контексті розвитку художнього мислення. Дано авторське визначення поняття інтерпретаторської техніки виконавця-інструменталіста. Виокремлено та проаналізовано основні елементи інтерпретаторської техніки а саме: інтерпретацію, особистість інтерпретатора та усвідомлення поняття техніки. Інтерпретаторська техніка розглянута як ефективний засіб реалізації виконавського задуму в конкретному процесі музичного виконання творів.

Ключові слова: інтерпретаторська техніка, виконавець-інструменталіст, розвиток, усвідомлення, художнє мислення.

Сучасна теорія і практика музичного мистецтва та музично-педагогічна наука засвідчили, що здатність виконавця переживати і розуміти образний зміст музичних творів, що виконуються, визначається рівнем розвитку його емоційно-чуттєвої пам'яті, вмінням свідомо керувати процесом художнього відтворення образно-асоціативних уявлень та здатністю знаходити вірний емоційний стан. Саме завдяки зазначеним процесам створюються необхідні умови для "віддзеркалення" навколишнього світу у музичному виконавстві крізь призму конкретної особистості виконавця-інструменталіста.

Оскільки майстерність виконавця-інструменталіста у сучасних умовах є необхідною складовою частиною в процесі створення художньо-переконливої музичної інтерпретації, то питання щодо дослідження інтерпретаторської техніки виконавця-інструменталіста є актуальним.

У працях авторів, які досліджують проблеми музичної педагогіки вищої мистецької освіти (Е. Абдуллін, О. Андрейко, О. Апраксина, Л. Арчажникова, Н. Гуральник, К. Завалко, О. Олексюк, В. Муцмахер, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Ципін, О. Щолокова та ін.) у тій чи іншій мірі вказується на необхідність вдосконалення виконавських умінь музиканта. Однак, вивчення літератури виявило, що формування інтерпретаторської техніки виконавця-інструменталіста в її системному теоретико-методичному аспекті ще не стало предметом спеціального дослідження. Саме тому, метою статті є дослідження інтерпретаторської техніки виконавця-інструменталіста в контексті художнього мислення особистості.

Поняття інтерпретаторської техніки тісно пов'язано з розвитком художнього мислення виконавця-інструменталіста. Так, художнє мислення є певною спробою усвідомлення процесу музичного виконання. Сучасний музично-педагогічний погляд на феномен розвитку художнього мислення музиканта-виконавця (психічного компоненту виконавства) характеризується глибокою інтеграцією ідей щодо теоретичного та практичного усвідомлення цього процесу.

Художнє мислення є комплексним психічним процесом, що поєднує три компоненти: сприйняття, рефлексію та творчість. Мислення є сутністю знання у дії [8, с. 240]. Складність виділення сукупності фундаментальних навичок і упорядкування процесу їх опанування полягає в тому, що художнє мислення є комплексним і всі його компоненти функціонують та взаємодіють між собою одночасно. У цьому сенсі художнє мислення є своєрідною формою людського мислення взагалі, оскільки демонструє той самий механізм взаємодії мислення і пізнання, характеристика якого була зроблена С. Рубінштейном: "У процесі освоєння певної елементарної системи знань, яка містить логіку певного предмету, у людини формується логічний склад мислення, що слугує необхідною внутрішньою передумовою для освоєння системи знань більш високого порядку" [8, с. 241].

Активний розвиток художнього мислення дає можливість не лише підвищити виконавську майстерність музиканта-виконавця, а й виховувати його світогляд, який є показником відношення особистості до музичного мистецтва взагалі. Інтерпретаторська

техніка на основі художнього мислення є конкретним способом мислення музиканта-інтерпретатора, комплексною системою реалізації його творчого потенціалу.

Особливе значення для вдосконалення виконавської майстерності має розвиток здатності керувати власним творчим процесом та, зокрема, підкоряти власній волі музично-виконавську техніку. Ігрові рухи повинні повністю відповідати музичним уявленням, бути органічно скоординованими з ними, підкорятися та керуватися ними. Саме тому, робота над музично-виконавською технікою – це процес саморозвитку виконавської волі та, зокрема, здібності керувати ігровими рухами за допомогою "внутрішнього" слуху та м'язових відчуттів, м'язової пам'яті, процес виховання координації між слухом та ігровими рухами [4, с. 104].

За визначення Н. Дьяченко, І. Котляревського та Ю. Полянського становлення музиканта як особистості визначається утворенням зв'язків між асоціативними уявленнями та їх звуковим втіленням, а значення його творчості – світоглядом і професійною підготовкою, яка відповідає високому рівню загальних та фахових здібностей. Саме тому, найголовнішою умовою виховання та навчання музикантів є утворення зв'язків між асоціативними уявленнями та закономірностями музичного втілення образно-змістових явищ [3, с. 56]. Зазначимо, що інтерпретаторська техніка пов'язана з мистецтвом інтерпретації, яке почало активно розвиватись з середини XVIII ст. Саме в цей час композиція і виконавство набули самостійних рис. Музиканти інтерпретували не лише власні твори, але й ті, які були створені іншими авторами. З розвитком музичного мистецтва поступово підвищувалися вимоги до виконавців. Зокрема, виникнення різноманітних стилів музичного мистецтва у XIX-XX ст., вимагало від музикантів підвищення рівня знань, умінь та навичок.

В той же час, виконавець поступово опинився ніби осторонь процесів, які бурхливо розвивались у музично-теоретичній сфері. Майже все, що досліджувалось теоретиками у музичному мистецтві не віддзеркалювалося і не використовувалося у практиці виконавців. Зберігалися лише традиції національних виконавських шкіл, які були зафіксовані у редакціях та транскрипціях музичних творів. Спрощення пошуку оптимальних засобів виразності у трактуванні музичного твору призвело до відмирання у більшості виконавців-інструменталістів потреби створювати щось нове, взагалі фантазувати, уявляти чи мислити образами.

Саме тому, значне зростання інструментально-виконавської професійної майстерності сучасних вітчизняних виконавців вимагає якісних змін у вихованні особистості виконавця-інструменталіста, зокрема, розвитку інтерпретаторської техніки на основі художнього мислення. Адже, за визначенням В. Москаленко, основою змістовної музичної інтерпретації є особистісний виконавський образ, визначеного музичного твору [7, с. 7].

А. Малінковська стверджує, що музична інтерпретація є усвідомлено-виразною, направленою на слухачьке сприйняття реалізацією музики (голосом чи на інструменті), в процесі виявлення і оформлення відносин між елементами музичної форми на всіх рівнях їх системної організації. Близьким поняттям до музичної інтерпретації є поняття "музичне інтерпретування", яке за твердженням В. Москаленко вбирає в себе роботу над вже спроектованим композитором музичним твором, його розуміння, створення виконавської версії, наукове дослідження, осягання закономірностей та виразових можливостей твору [6, с. 3-9].

Терміни "музичне інтерпретування" та "музично-виконавська інтерпретація" традиційно пояснюють створення "виконавських версій" музичних творів, що виконуються. З точки зору структури ці визначення найбільше відповідають розумінню тих потенційних можливостей, які закладені у безмежності виконавських інтерпретацій.

Важливим також є те, що інтерпретаторська техніка залежить від особистості інтерпретатора, його естетичних та художніх уподобань, виконавської майстерності та інших суб'єктивних чинників. "Наявність у виконавців творчої індивідуальності є визначальною і необхідною умовою здійснення інтерпретації" [5, с. 49].

О. Сохор визначає музично-виконавську інтерпретацію як художнє тлумачення музичного твору в процесі його виконання музикантом та розкриття ідейно-образного змісту музики виражальними і технічними засобами виконавського мистецтва [9, с. 550-557].

В контексті дослідження стилю музиканта-виконавця О. Катрич дає визначення нестильової та стильової музично-виконавської інтерпретації: нестильова інтерпретація – явище музично-виконавської творчості, інтерпретаційні механізми якого функціонують у сферах емоційного та образно-естетичного, не торкаючись тих чи інших аспектів музичного стилю. Стильова інтерпретація – явище музично-виконавської творчості, інтерпретаційні механізми якої зорієнтовані на осмислення тих чи інших аспектів музичного стилю [5, с. 40].

Зазначені вище твердження, на наш погляд, вимагають деякого коригування. Зокрема, ігнорування постаті виконавця, значно звужує значення особистості інтерпретатора у музичному виконавстві. Механізми реалізації інтерпретації не можуть бути втілені незмінними виражальними засобами. Лише творчий пошук, постійні нові "винаходи", які уточнюють, змінюють загальну концепцію, інтонаційну сферу та інструментально-виконавські рухові дії, можуть дозволити музиканту оволодіти виконавською майстерністю на високохудожньому рівні.

Наприклад, класичні традиції у сучасному виконавстві, як справедливо стверджує І. Андрієвський [1], не втратили своїх позицій, але вони не можуть бути єдино можливими формами художнього мислення солістів-інструменталістів. Зростає тенденція появи нових інструментальних творів, які вимагають зовсім інших форм мислення, а саме: театрального, образно-асоціативного, конкретно-емоційного, нової "програмності" тощо. Такі твори не характерні для традиційного музичного виконавства, тому вимагають пошуку інших виражальних засобів, переорієнтації їх на можливості нових інтонаційно-змістових явищ музичної драматургії.

Саме тому, необхідно розвивати у виконавця-інструменталіста образне мислення, фантазію та уяву, щоб уміти знаходити різноманітні та адекватні втілення тих чи інших емоційних станів, асоціативних рядів, які "виписані" композиторами в цих творах. Це той шлях, який дасть змогу молодим виконавцям бути готовими до нових умов, у яких їм доведеться працювати і розвиватися як особистостям. І. Андрієвський справедливо вважає, що слід формувати у виконавця-інструменталіста емоційний асоціативний ряд, який у подальшому може стати контекстом для створення індивідуального виконавського стилю... інтерпретатора сучасної музики [1, с. 38].

Усі дії, пов'язані з процесом виконання (від створення концепції інтерпретації музичного твору до його реального, часто багаторічного концертного життя), необхідно вивчати і виховувати свідомо у комплексному процесі. Ілюстрацією проблем виконавства, які у більшості випадків не вирішуються у позитивному аспекті в процесі підготовки виконавця-інструменталіста, є існування неконструктивного естрадного хвилювання.

Спостерігаючи за багатьма концертними або екзаменаційними виступами студентів, можна констатувати, що вони втрачають дорогоцінне психічне здоров'я у боротьбі з самим собою на сцені та з інструментом на якому грають тільки тому, що не володіють елементарними знаннями щодо функціонування психофізичних механізмів їх організму.

На наш погляд, з'єднуючою ланкою між образно-асоціативним, художнім мисленням і інструментально-виконавським, психічним і фізичним компонентами виконавства має бути музична психотехніка або інтерпретаторська техніка. Об'єднуючим елементом якої є створення особливих емоційних станів, психофізичних відчуттів, образів, асоціативних зв'язків між компонентами виконавської діяльності, які викликані визначеними художньо-смысловими задачами музичної драматургії виконуваного твору.

Отже, інструментально-виконавську техніку розглядаємо, як таку, що вбирає в себе моторику в широкому розумінні. Це вміння виконувати точні скоординовані рухи та підпорядкувати їх творчому задуму (Г. Нейгауз), що дає можливість сукупно володіти звуком, ритмом, динамікою, агогікою, а також формує вміння музиканта знаходити за допомогою ігрових рухів нові засоби виразності, проникаючи у глибинний зміст твору не лише психічними засобами, але й фізичними (О. Шульпяков).

Поняття інтерпретаторська техніка включає в себе визначення сутності інтерпретації, особистості інтерпретатора (музиканта-виконавця) та усвідомлення поняття техніки. В той же час, техніка це комплекс знань, умінь та навичок раціонального способу досягнення мети. Мета, в даному випадку, це здатність виконавців-інструменталістів розуміти, переживати і вміти творчо втілювати художній зміст виконуваних творів композиторів різних епох і стилів, створюючи свою власну інтерпретацію.

Таким чином, інтерпретаторська техніка – *це ефективний спосіб реалізації виконавського задуму в конкретному процесі музичного виконання*. Інтерпретаторська техніка є об'єднуючою ланкою між психічними і фізичними компонентами у виконавському процесі.

Інтерпретаторська техніка – це вміння втілити виконавський задум у конкретно-звукову, художньо-виразну форму через свідоме використання взаємозв'язку між образно-асоціативним мисленням, слухом та інструментально-виконавським (руховим) мисленням. Взаємозв'язок між компонентами досягається завдяки комплексу емоційних, психофізичних відчуттів та станів, самооцінці та саморегуляції музиканта-інтерпретатора у системі комплексного вирішення художніх задач під час виконання.

Інтерпретаторська техніка на основі художнього мислення функціонує у двох основних формах, а саме: моделювання процесу музичного виконання – від задуму художньої концепції твору до виходу на сцену, безпосереднє музичне виконання на сцені.

Так, моделювання процесу музичного виконання вбирає у себе створення архітектоніки емоційних станів та психофізичних відчуттів щодо вирішення комплексних задач інтерпретації музичного твору виконавцем. Безпосереднє виконання повинно мати зворотній зв'язок, реакцію та корегування процесу виконання під впливом публіки, відчуття "подиху залу".

Спільні риси форм функціонування інтерпретаторської техніки: комплексність процесів у яких діалектично поєднано образно-асоціативне та інструментально-виконавське мислення (розум і душа, психічне і фізичне) з обов'язковим переживанням емоційних станів на основі психофізичних відчуттів; динамічність процесів – не мають остаточного, завершеного етапу, процес завжди знаходиться у динаміці і постійно корегується, удосконалюючись; активність процесів – знаходяться у активному пошуку оптимальних, особистісно-актуальних відчуттів (фізичних, емоційних, слухових), поєднують їх і корегують.

Спостереження за функціонуванням форм інтерпретаторської техніки відбувалося на виступах видатних артистів. Ці виступи засвідчили, що при багаторазовому виконанні музичних творів провідні музиканти ніколи не повторюють своє виконання буквально. Інтерпретація кожного разу змінюється, як у особливостях інтонування, так і у окремих інструментально-виконавських (технічних) вирішеннях. Деякі музиканти свідомо відмовляються від раніше знайдених і зафіксованих моментів гри, імпровізуючи на сцені. Приклади вище зазначеної інтерпретаційної техніки знаходимо у грі П. Казальса, Д. Шафрана, М. Ростроповича, Г. Кремера, Ю. Башмета, Н. Гутмана та багато ін. виконавців.

Такі зміни в інтерпретаційній техніці можна пояснити тим, що з плином часу змінюються внутрішні або зовнішні умови в яких працює музикант-виконавець, як наслідок змінюється і інтерпретаторська техніка та художнє мислення. Тому, зафіксувати на початку вивчення музичного твору визначені образно-асоціативні, або ж інструментально-виконавські (рухові) вміння, уявлення і залишити їх у незмінному вигляді до кінця, як наполягають деякі методисти і викладачі – неможливо, оскільки це означає, по суті, зупинку процесу пізнання та творчої самореалізації.

Володіння інтерпретаторською технікою в контексті розвиненого художнього мислення збуджує активні виконавські пошуки та певною мірою є продуктом цих пошуків. Зміст інтерпретаційної техніки також змінюється під впливом удосконалення інструментально-виконавських засобів виразності, в залежності від функціонування уяви та фантазії виконавця.

Таким чином, поняття інтерпретаторської техніки тісно пов'язано з розвитком художнього мислення виконавця-інструменталіста. Активний розвиток художнього мислення дозволяє підвищити виконавську майстерність музиканта-виконавця, виховувати його світогляд. Поняття інтерпретаторська техніка виконавця-інструменталіста включає в

себе визначення сутності інтерпретації, особистості інтерпретатора та усвідомлення поняття техніки. Вона є ефективним способом реалізації виконавського задуму у конкретному процесі музичного виконання.

Подальші напрями дослідження інтерпретаторської техніки пов'язані з використанням даної техніки, зокрема, у педагогічній діяльності викладача, що формує вміння та навички учня, та в процесі самореалізації творчої особистості музиканта-інтерпретатора у власній виконавській діяльності.

Література

1. Андрієвський І. Деякі проблеми розвитку української скрипкової школи у контексті еволюції європейської інструментальної музики / І. Андрієвський // Музичне виконавство. Науковий вісник НМАУ ім. Чайковського, Вип. 14. – К., 2000 – С. 32-40.
2. Давидов М. До словника музичної педагогіки / М. Давидов // Музичне Виконавство. Наук. вісник НМАУ ім. Чайковського, Вип 14 – К., 1999. – С. 144-155.
3. Дьяченко Н. Теоретические основы воспитания и обучения в музыкальных учебных заведениях / Н. Дьяченко, И. Котляревский, Ю. Полянский – К.: Музична Україна, 1987. – 110 с.
4. Завалко К. Самовдосконалення вчителя музики: теорія і практика /К. Завалко. Монографія. – Черкаси: ЧНУ, 2007. – 274 с.
5. Катрич О. Стиль музиканта-виконавця (теоретичні та естетичні аспекти) / О. Катрич. – Дрогобич: Відродження, 2000. – 102 с.
6. Москаленко В. Музичний твір як текст / В. Москаленко // Текст музичного твору: практика і теорія. – Вип. 7. – К., 2001. – С. 3-10.
7. Москаленко В. Творческий аспект музыкальной интерпретации (к проблеме анализа) / В. Москаленко: монография. – К., 1994. – 157 с.
8. Психология музыкальной деятельности: Теория и практика: Учеб. пособие / Д.К. Кирнарская, Н.И. Киященко, К.В. Тарасова и др.; Под ред. Г. Цыпина. – М.: Академия, 2003. – 368 с.
9. Сохор А. Интерпретация / А. Сохор // Музыкальная энциклопедия. – М.: Советская энциклопедия, Советский композитор, 1979. – Т.2. – С. 256.

Kulikova V.N. Interpretatory technique of the performer-instrumentalist in the context of the development of artistic thinking of the individual.

The article explores the interpretative technique of the performer-instrumentalist. The interpreter technique is analyzed in the context of the development of artistic thinking. A definition of the concept of the interpreter's technique of the instrumental performer is given. The main components of the interpretative technique are identified: the interpretation, the personality of the interpreter and the understanding of the concept of technology. Interpretatory technology is an effective way to implement the performance intent in a specific process of musical performance.

The concept of interpretative techniques is closely connected with the development of artistic thinking of the instrumentalist. Thus, artistic thinking is a certain attempt to understand the process of musical performance. The modern musical and pedagogical view on the phenomenon of the development of the artistic thinking of the performing musician (the mental component of performing) is characterized by a deep integration of the ideas of theoretical and practical awareness of this process. The active development of artistic thinking makes it possible to enhance the performing skills of the performing musician, to educate his worldview. The concept of the interpreter's technique of the performer-instrumentalist includes the definition of the essence of the interpretation, the personality of the interpreter and the understanding of the concept of technology. It is an effective way to implement the performance plan in a specific process of musical performance.

Keywords: *interpretative technique, performer-instrumentalist, development, awareness, artistic thinking.*